

УДК 346:334.7+347.7.72

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА

Григоренко О.В., к. ю. н.,
доцент кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Корпоративне право – нове явище для сучасної юридичної науки. Стаття присвячена вивченню наявних законодавчих та доктринальних визначень поняття корпоративного права, їх аналізу та дослідженню.

Ключові слова: корпоративне право, корпорація, дефініція, поняття, визначення.

Корпоративное право – новое явление для современной юридической науки. Статья посвящена изучению существующих законодательных и доктринальных определений понятия корпоративного права, их анализу и исследованию.

Ключевые слова: корпоративное право, корпорация, дефиниция, понятие, определение.

Hryhorenko O.V. TO THE ISSUE OF THE CORPORATE LAW DEFINITION

The corporate law is a new phenomenon for the modern legal science. The article is devoted to the study of existing legislative and doctrinal definitions of the concept of corporate law, their analysis and research.

Key words: corporate law, corporation, definition, concept, determination.

Постановка проблеми. Нові часи ставлять нові завдання. Так, з отриманням Україною незалежності та переходом до ринкових відносин найбільш поширеною організаційно-правовою формою стали підприємницькі товариства. Це спричинило появу нового явища – корпоративного права, нової галузі права чи підгалузі цивільного, господарського права, що має всебічно врегулювати права та обов'язки учасників цих відносин.

Ступінь розробленості проблеми. Не зупиняючись на дискусійному питанні віднесення корпоративного права до самостійної галузі права, зазначимо, що, на нашу думку, корпоративне право є комплексним міжгалузевим інститутом. Дефініції корпоративного права присвячена низка наукових робіт. Зокрема, свою увагу проблемам корпоративного права приділяли такі вітчизняні та зарубіжні науковці: С.С. Алексєєв, Т.М. Алфьорова, В.А. Васильєва, О.М. Вінник, О.В. Дзера, Т.В. Кашаніна, О.Р. Кібенко, Є.П. Коломієць-Людвиг, В.М. Кравчук, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць, Н.Н. Пахомова, І.Б. Саракун, О.В. Серих, І.В. Спасибо-Фатеева, С.І. Шимон, В.С. Щербина та низка інших, однак між науковцями немає єдності стосовно цього питання.

Метою цієї статті є дослідження дефініції корпоративного права як у вітчизняних законодавчих актах, так і в доктрині, а також з'ясування сутності корпоративних відносин.

Виклад основного матеріалу. У роз'ясненні КМУ щодо застосування Декрету КМУ «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» від 31 грудня 1992 р. №24-92 було зазначено, що під корпоративним правом потрібно розуміти право громадян на управління суб'єктами підприємницької діяльності й одержання дивідендів відповідно до своєї частки майна [1, с. 33].

Перше законодавче визначення поняття «корпоративні права» містилось у Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств», де корпоративні права визначалися

як «...право власності на статутний фонд (капітал) юридичної особи або його частку (пай), включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства, незалежно від того, чи створена така юридична особа у формі господарського товариства, підприємства, заснованого на власності однієї юридичної або фізичної особи, або в інших організаційно-правових формах» [2, с. 28].

Відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР (ст. 2) корпоративні права розглядались як права власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн [3, с. 81].

Відповідно до легального визначення, наведеного у ст. 167 Господарського кодексу України, корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [4, с. 462].

Не оминув визначення корпоративних прав і Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р., під якими в цьому законодавчому акті розуміються сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які випливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами [5, с. 384].

Одним з останніх визначення корпоративних прав було надане законодавцем у Подат-

ковому кодексі України. Так, за ПК України корпоративне право визначаються як права особи, частка якої міститься в статутному капіталі (майні) господарської організації, що передбачає правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом і статутними документами (п. 14.1.90) [6].

Звертаючись до доктрини, варто зауважити, що науковці по-різному розуміють та визначають поняття корпоративного права та корпоративних прав. Для повного аналізу вважаємо за необхідне окреслити наявні нині позиції.

Відомий російський теоретик права С.С. Алексєєв корпоративне право визначає як інститут цивільного права [7, с. 5].

О.В. Серих дійшов висновку, що корпоративне право – це комплексна галузь права, норми якої регулюють приватно-правові і публічно-правові відносини, пов'язані із створенням, діяльністю і ліквідацією господарських товариств, включаючи відносини внутрішньофірмового характеру [8, с. 97]. У цьому разі з науковцем можна погодитись щодо процедур створення (припинення), ліквідації, а також щодо ознаки внутрішньофірмового характеру – йдеться про загальні збори, діяльність виконавчого органу, а також про структурні підрозділи юридичної особи. Публічний характер відносин корпоративного права виявляється у тому, що саме держава є суб'єктом дозвольно-реєстраційних процедур, фінансових перевірок тощо.

Деякі вчені подають корпоративне право лише в певному розумінні. Зокрема, В.А. Васильєва вважає, що корпоративне право в суб'єктивному розумінні – це право особи, об'єднуючи зусилля та капітал, стати учасником корпорації (юридичної особи). Усі інші суб'єктивні права учасника, що витікають із його членства в тій чи іншій організації, є похідними і розкриваються через поняття змісту корпоративного права [9, с. 10].

Д.І. Погрібний визначає корпоративне право у суб'єктивному та об'єктивному значеннях: в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які регулюють і охороняють корпоративні відносини, що виникають між учасником і господарським товариством, а також між самими учасниками щодо управління майном (у широкому розумінні), яке належить товариству в процесі його створення, існування та припинення, а в суб'єктивному розумінні корпоративне право держави – це межі дозволеної поведінки суб'єктів корпоративних правовідносин щодо управління господарським товариством, отримання дивідендів, отримання майна у разі припинення юридичної особи, отримання інформації, що впливає із корпоративних прав тощо [10, с. 5].

Н.Н. Пахомова корпоративне право розуміє в широкому сенсі – будь-які відносини, що підпадають під ознаки корпоративності, у вузькому – відносини, пов'язані зі створенням і діяльністю корпорацій [11, с. 221].

На думку В.М. Кравчука, корпоративне право – це сукупність усіх прав та обов'язків, які має особа щодо конкретної юридичної особи. Конкретний зміст корпоративного права, співвідношення в ньому майнових і організаційних елементів визначається організаційно-правовою формою юридичної особи [12, с. 259–260].

Дещо вужчу позицію має Т.В. Кашаніна щодо визначення корпоративного права і зазначає, що це – система правил поведінки, які розроблені в організації, заснованій на об'єднанні осіб і капіталів, виражають волю її колективу та регулюють різні сторони діяльності такої організації [13]. У цьому визначенні викликають сумнів правила поведінки, розроблені в організації, оскільки в такому разі не враховуються акти законодавства, де сформовані імперативні правила поведінки.

Ширше за значенням визначення надає Р.Б. Прилуцький, зазначивши, що корпоративне право – це підгалузь господарського права, яка складається із системи норм та інших джерел, що регулюють корпоративні відносини, які виникають у процесі створення, діяльності та припинення корпоративних підприємств (корпорацій) [14]. Науковець акцентує увагу на джерелах законодавства; такий підхід вбачається більш виправданим з точки зору юридичної природи, бо життєздатність та практичний характер будь-якої галузі або правового явища виявляється і залежить від застосування норм законодавства.

Інша вчена Н.Ю. Круглова вважає, що корпоративне право – це система правил організації діяльності й правил поведінки, розроблених на підприємстві (в організації), які виражають погоджену волю власника майна й колективу, що керуються цими правилами [15, с.113].

Низка вчених, надаючи характеристику корпоративному праву, насамперед, звертає увагу на суб'єктивні корпоративні права, тобто на корпоративне право як право особи. Так, І.В. Спасибо-Фатєєва визначає суб'єктивне корпоративне право як право конкретної особи, яка має правовий зв'язок з корпорацією, будучи її учасником, одержувати певні блага [16].

С.С. Кравченко розуміє суб'єктивне корпоративне право як право особи, яка перебуває у правовідносинах із господарським товариством як його учасник, одержувати від цього певні блага, для чого їй надаються певні можливості щодо участі в управлінні товариством [17].

Подібним чином у власному дисертаційному дослідженні С.В.Артеменко визначає корпоративні права в суб'єктивному значенні – «права, передбачені законом та внутрішньокорпоративними нормативними актами, які виникають у акціонера чи учасника корпорації внаслідок набуття ними відповідного права власності на акції, права власності на частку в статутному фонді товариства з обмеженою відповідальністю та товаристві з додатковою відповідальністю, які закріплені в діючому законодавстві України та внутрішніх нормативних актах самої корпорації» [18].

Я.Г. Гриньова у своїй роботі вказує на нерозвиненість та нормативну «бідність» норм, що б регулювали цю галузь та дає власне, не суто правове, але визначення, що корпоративне право – це система норм, спрямована, насамперед, на внутрішнє (і які впливають на зовнішнє) комплексне регулювання виробничих, організаційних, управлінських, морально-етичних, трудових, договірних, фінансових, майнових і особисто немайнових та інших відносин, які виникають у процесі здійснення господарської діяльності (вироблення продукції, надання послуг, виконання робіт) підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності й організаційно-правової форми, які встановлюються між усіма його учасниками і членами (засновники, трудовий колектив, керівник, структурні відділи й підрозділи) [19, с. 21].

На думку вчених О.Л. Перхач та Н.Ю. Подоляк, корпоративні права – це права, які випливають із права власності на акцію акціонерного товариства або права на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю або іншої юридичної особи, статутний капітал якої поділений на частки, або права на вклад до статутного капіталу юридичної особи у разі якщо капітал такої особи не поділений на частки (наприклад, приватних, дочірніх та інших унітарних підприємств) [20, с. 160].

Якщо коротко говорити про корпоративні відносини, то необхідно зауважити думку видатного вітчизняного цивіліста Н.С. Кузнєцової, яка зазначає, що в доктрині можна виділити два загальні підходи до визначення корпоративних відносин: широкий і вузький. У широкому розумінні корпоративними відносинами розглядаються всі правовідносини, де одним із учасників виступає корпорація як організаційно-правова форма юридичної особи, що здійснює підприємницьку діяльність. У вузькому (власному) розумінні – це зобов'язальні відносини між корпорацією (її органами) та учасниками з приводу управління, ведення справ, надання інформації тощо [21].

За висновком О.М. Вінник, корпоративні відносини є різновидом господарських. Зокрема, науковець визначає, що корпоративні відносини – це відносини, які виникають у процесі створення, функціонування та припинення господарської організації за участю широкого кола осіб (засновники, учасники, сама господарська організація, територіальна громада, держава в особі уповноважених органів) і забезпечують збалансовану реалізацію інтересів зазначених осіб [22, с. 236].

Отже, як можна побачити із наведених вище визначень, учені по-різному розглядають поняття корпоративних прав. Основною причиною цього є, насамперед, те, що правознавці дивляться на це поняття з різних боків. Низка вчених розглядає корпоративне право в об'єктивному розумінні і надає характеристику через галузь права, підгалузь чи інститут, інші – в суб'єктивному розумінні – як конкретне право конкретної особи. Всі позиції є прийнятними та такими, що відповідають сучасному законодавству.

Висновки. Узагальнюючи, можемо констатувати, що перша група вчених до корпоративних прав відносить не лише права, що виникають щодо наявної вже юридичної особи, але й права, що виникають у процесі її створення. Представниками цієї теорії є В.В. Луць, О.Р. Кібенко, Р.Б. Сивий, О.С. Яворська, О.Д. Крупчан, В.А. Васильєва та інші. Друга група представників науки корпоративного права охоплює змістом цього поняття лише права, що виникають у зв'язку з участю в діяльності юридичної особи. Цієї позиції дотримуються вчені В.М. Кравчук та Н.С. Глуць.

З аналізу всіх наявних та вищенаведених понять, на нашу думку, корпоративне право можна визначити в об'єктивному розумінні як комплексний міжгалузевий інститут, що регулюється нормами цивільного, господарського, фінансового, податкового права, норми якого регулюють і охороняють корпоративні відносини, що виникають між учасником і господарським товариством, а також між самими учасниками щодо управління майном, яке належить товариству в процесі його створення, існування та припинення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про упорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених при участі державних підприємств: Роз'яснення Кабінету Міністрів України щодо застосування Декрету Кабінету Міністрів України від 31.12.1992 № 24-92 П./ Урядовий кур'єр. 1993. № 33–34.
2. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.1994 № 335/94-ВР П. / Відомості Верховної Ради. 1995. № 4. Ст. 28.
3. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. П. / Відомості Верховної Ради України. 1996. № 19. Ст. 81.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-ІУП. / Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 462.
5. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-У. / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2008. № 50–51. Ст. 384.
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-УІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Алексеев С.С. Собственность в акционерном обществе. Цивилистическая практика. 2003. № 1. С. 3–16.
8. Серих О.В., Класифікація джерел корпоративного права України. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету, 2011. № 1. С. 97.
9. Васильєва В.А. Щодо питання про поняття корпоративного права. Правове регулювання корпоративних відносин в Україні: Матеріали науково-практичного семінару (28 лютого 2003 р.). Львів, 2003. С. 8–10.
10. Погрібний Д.І. Корпоративні права держави: поняття, підстави виникнення, механізм реалізації: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.04. Х., 2008. 20 с.
11. Пахомова Н.Н. Цивилистическая теория корпоративных отношений: монография (Электронный ресурс). Федеральное агентство по образованию РФ; Уральская государственная юридическая академия. 2-е изд., перераб. и доп., науч. Екатеринбург: Налоги и финансовое право, 2005. 336 с.
12. Кравчук В.М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. К.: Істина, 2005. 720 с.
13. Кашанина Т.В. Корпоративное право (право хозяйственных товариществ и обществ): учебник для вузов. М.: Издательская группа НОРМА–ИНФРА-М, 1999. 815 с. С. 59.
14. Прилуцький Р.Б. Про поняття корпоративного права та його місце у системі права України. Часопис Академії адвокатури України. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chauu_2013_2_22

15. Круглова Н.Ю. Хозяйственное право. Учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. М.: РДЛ, 2001. 912 с.
16. Корпоративне управління: Монографія / І. Спасибо-Фатєєва, О. Кібенко, В. Борисова. За ред. І. Спасибо-Фатєєвої. Х.: Право, 2007. 500 с.
17. Кравченко С.С. Юридична природа прав учасників господарських товариств: дис... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2007. 213 с.
18. Артеменко С.В. Цивільно-правові проблеми управління акціонерним товариством: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2004. 195 с.
19. Гриньова Я.Г. Корпоративні відносини в сучасний період: суспільні запити щодо удосконалення нормативно-правового регулювання. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2015. № 4. С. 20–25.
20. Корпоративні конфлікти та методи їх подолання: навч. посіб. / О.Л. Перхач, Н.Ю. Подольчак; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. 191с.
21. Кузнєцова Н. С. Поняття, ознаки і класифікація корпоративних спорів. URL:<http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120329>
22. Вінник О.М. Господарське право: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., змін., доп. К.: Правова самість, 2008. С. 236–238.